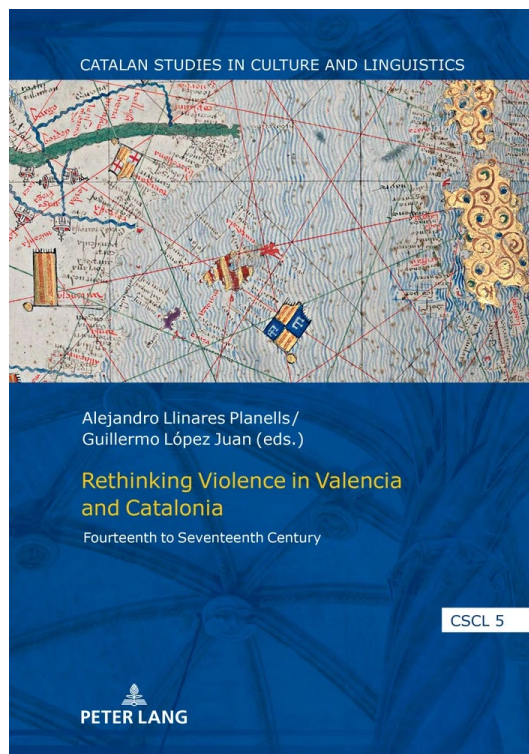

Alejandro Llinares Planells i Guillermo López Juan (eds), *Rethinking Violence in Valencia and Catalonia. Fourteenth to Seventeenth Century*. Peter Lang, 2024, 291 pp. Sèrie Catalan Studies in Culture and Linguistics, vol. 5. ISBN: 9783631914533

Ressenyat per: Vicent Galiana Cano

Rethinking Violence in Valencia and Catalonia: Fourteenth to Seventeenth Century és un volum col·lectiu que ofereix una anàlisi detallada i multidisciplinària de la violència en el context històric de la Corona d'Aragó entre els segles XIV i XVII, baix la coordinació de Guillermo López Juan (Universitat de València) i Alejandro Llinares Planells (Universitat de les Illes Balears). En ella, hi participen diversos acadèmics i especialistes que estudien la violència en una regió de l'Europa medieval i moderna marcada per conflictes socials, religiosos i polítics. La publicació ha estat editada per la prestigiosa Peter Lang, dins de la col·lecció *Catalan Studies in Culture and Linguistics*.

El treball agrupa una sèrie de textos que comparteixen un focus comú: l'agressió física interpersonal i la seva connexió amb les estructures socials i polítiques de l'època. El volum naix, segons els propis coordinadors, de la manca d'estudis qualitius sobre la violència a la Corona d'Aragó medieval i moderna. I, tot i no pretendre omplir cap buit de la historiogràfic amb una recerca "sistemàtica i diligent", l'obra ens apropa a un univers poc estudiat a casa nostra: la violència.

Els coordinadors acoten substancialment el concepte violència -àmpliament discutit entre la historiografia actual-, adoptant una definició restringida sustentada sobre l'agressió física interpersonal, en forma de revoltes camperoles, bandolerisme, pirateria, bruixeria i la repressió de la desviació social en general. Amb aquesta definició, pretenen reduir els riscos inherents a fer interpretacions massa allunyades de la realitat material, per a centrar-se a assenyalar com els casos de violència extrema es donaven diàriament en el període premodern, com un fenomen transversal en àrees geogràfiques diverses. I, a la vegada, aquesta concepció de violència s'aplica a episodis que queden fora de l'àmbit del discurs historiogràfic tradicional: fent de la violència o dels individus

l'objectiu principal de l'anàlisi i centrant-lo en figures, protagonistes, tradicionalment als marges de la història.

Per abordar aquest repte, l'obra s'estructura en onze capítols.

El llibre obri amb el capítol de Guillermo López Juan, on analitza la venjança com a fenomen compartit per musulmans, jueus i cristians a la Baixa Edat Mitjana a la península ibèrica. A través de tres casos específics i documentació arxivística, l'autor mostra com aquestes comunitats compartien una cultura de l'honor que feia que, davant d'una agressió, es responia amb violència. Des d'una perspectiva d'antropologia històrica, López Juan compara els tres casos i els relaciona amb episodis similars passats i presents. Conclou que, en una societat on la violència privada era legítima, els valors que la justificaven eren comuns a les classes populars, independentment de la religió.

En el segon capítol, Pablo Sanahuja analitza la reacció de les aljames musulmanes del regne de València durant la Guerra de les Dues Peters a mitjan segle XIV. La guerra i l'arribada de tropes castellanes van permetre a algunes comunitats de pagesos musulmans negociar noves condicions amb el rei Pere I el Cruel a canvi de suport en la guerra contra Castella. Altres comunitats van romandre lleials al rei Pere IV d'Aragó. Al final de la guerra, les comunitats deslleials van ser castigades, incloses les represàlies dels veïns cristians. Sanahuja mostra que, tot i estar subordinades i sotmeses a un règim fiscal més dur que els cristians, les comunitats rurals musulmanes tenien capacitat d'acció política i buscaven millorar el seu estatus.

En el tercer capítol, Miquel Faus estudia la mort de Pere Comte, fill d'un mercader valencià, a la batalla d'Aljubarrota (1385). Comte, que lluitava al costat de Castella, va morir a la batalla, i els procediments judicials oberts a València per determinar la seva mort i poder executar la seva herència ofereixen una visió inèdita de l'experiència dels soldats, escuders i criats que l'acompanyaven. A través d'aquest procés judicial, es revela com aquests individus, part de les elits socials però no aristocràcia, intentaven emular el comportament nobiliari per consolidar el seu estatus.

En el quart capítol, Javier Fajardo analitza les activitats del pirata genovès Battista Aicardi, conegut com 'Scarrinxo', a les costes de la Corona d'Aragó al segle XV. La guerra naval entre la Corona d'Aragó i la República de Gènova, impulsada per les aspiracions italianes del rei Alfons V i la competència comercial per la Mediterrània occidental, va portar Scarrinxo a realitzar atacs constants contra els ports de València, Catalunya i les Balears. A través de documentació abundant, com correspondència i queixes al rei, Fajardo reconstruïx els detalls de la guerra naval i mostra com les activitats de Scarrinxo eren vistes de manera ambivalenta: legítimes per alguns governs i criminals per aquells que les patien.

En el cinquè capítol, Francesc Granell analitza la influència del context local en les representacions de l'altar de Centenar de la Ploma, una obra gòtica catalana a València a principis del segle XV. Granell argumenta que tant el pintor com els comissionats estaven influïts pels esdeveniments contemporanis i van intentar reflectir-los a l'altar mitjançant l'actualització d'escenes bíbliques, de la Llegendada Daurada i de la conquesta dels musulmans. Esdeveniments com la croada contra la Costa Berbèria, la conversió dels jueus i els atacs fallits contra els musulmans van influir en la representació d'algunes figures, que es van "saracinitzar". Així, l'altar es presenta com una obra que vincula el passat amb el present, amb l'objectiu de recordar esdeveniments mítics del cristianisme i difondre valors ideològics.

En el sisè capítol, Jacob Mompó analitza l'ús de la tortura per part de la Inquisició espanyola, especialment en els autos de fe. L'autor destaca que la tortura no es feia tant com a càstig, sinó per obtenir confessions dels acusats. Mompó utilitza fonts primàries

dels arxius inquisitorials, com els del Tribunal de València, que es conserven excepcionalment bé. El capítol revela que la Inquisició va utilitzar la tortura de manera sistemàtica i regulada des de la seva creació fins a la seva dissolució. En aquest context, la literatura il·lustrada començava a promoure altres mètodes d'interrogatori i fins i tot l'abolició de la tortura. Les víctimes, generalment de classes baixes, sovint confessaven sota la intensificació de les tortures, tot i la seva negativa inicial a acceptar la culpa.

En el setè capítol, Vicent Escartí estudia un judici per sodomia de l'any 1581 a València, centrat en el morisc Gregori Xeus. Escartí contextualitza la persecució de l'homosexualitat a l'Edat Moderna al regne de València, considerant tant les concepcions cristianes com les creences populars que associaven l'homosexualitat amb catàstrofes naturals, epidèmies i guerres. Xeus, un presoner amb una doble subordinació com a morisc i homosexual, es presenta com un subjecte històric poc comú en les fonts però potser no tant a nivell social. El judici, marcat per una tortura extrema durant l'interrogatori, va acabar amb la seva execució, després que confessés els seus suposats crims.

En el vuitè capítol, Agustí Alcoberro estudia la persecució de les dones acusades de bruixeria a El Vallès i El Rosselló a la primera meitat del segle XVII. Alcoberro vincula aquesta persecució a les catàstrofes naturals de la Petita Edat del Gel i la pressió social per acabar amb fenòmens com tempestes de calamarsa, pluges torrencials i boires estacionals, als quals se'ls atribuïa la responsabilitat. A diferència d'altres regions, a Catalunya la judicialització dels delictes climàtics, com la bruixeria, estava a càrrec de la jurisdicció reial, dirigida per batlles i veguers que actuaven sovint sota la pressió de la societat local. Entre 1614 i 1629, les condicions meteorològiques i la por a la bruixeria van desencadenar diverses onades de repressió al nord de Catalunya, amb desenes de judicis i execucions.

En el novè capítol, Àngel Casals analitza la figura de Guillem de Josa, un bandoler català de mitjans del segle XVI que provenia de la noblesa menor. Casals presenta la carrera de Josa com un exemple de la funció política i social del bandolerisme a la Corona d'Aragó, ja que, gràcies a les seves connexions polítiques i familiars, va poder estendre la violència per Catalunya com a membre de diverses bandes amb interessos polítics en competència. Després d'assassinar la seva dona i el seu amant el 1548, Josa va utilitzar una complexa xarxa de clientelisme per escapar dels seus enemics i millorar el status de la seva família. El seu exili temporal a partir de 1558 el va portar als Països Baixos i Nàpols, abans de retornar a la Península Ibèrica el 1567, on seria assassinat un any després com a venjança.

En el desè capítol, Víctor Jurado fa una anàlisi comparativa de les lleialtats i aliances dins les faccions de la noblesa a Catalunya al segle XVI. Inicialment, estudia l'ús de la violència a la societat europea de l'Antic Règim a través d'una investigació historiogràfica. Posteriorment, analitza la violència en les xarxes de clients liderades per Luis de Requesens, aliat de Joan d'Àustria, i per aquells nobles que protegien bandolers. Jurado sosté que, tot i que ambdues formes utilitzaven mecanismes similars de lleialtat per aconseguir beneficis, la principal diferència rau en el lideratge de cada clientela. Mentre que Requesens exercia la violència legítimament en nom del rei en un context internacional, les lluites faccionals es basaven en interessos personals dels patrons.

El llibre conclou amb el capítol d'Alejandro Llinares Planells sobre el bandolerisme al regne de València al segle XVII. L'autor, basant-se en una àmplia documentació i un marc teòric exhaustiu, qüestiona la visió historiogràfica clàssica que separa el bandolerisme entre nobles, classes baixes i bandes rivals per la supremacia política. Llinares estableix connexions entre la noblesa, els assassins contractats i les seves xarxes de clientelisme, i el bandolerisme dels estaments populars, que també formaven

part d'aquestes xarxes. L'estudi ofereix una nova perspectiva de la societat valenciana, marcada per la violència a tots els nivells, des de l'arena política fins a la inseguretat quotidiana. Llinares conclou que aquest clima de violència va forjar l'estereotip de l'individu valencià no només inclinat a la violència, sinó també expert en utilitzar-la.

En resum, el volum col·lectiu *Rethinking Violence in Valencia and Catalonia. Fourteenth to Seventeenth Century* ofereix una mirada rica i polièdrica sobre la violència en les societats medievals i modernes, abordant-la no només com un fenomen repressiu o marginal, sinó com una eina de negociació de poder, identitat i ordre social. A través d'un diàleg fructífer entre disciplines i perspectives, aquest treball convida el lector a replantejar-se els límits entre legalitat i transgressió, justícia i arbitrarietat, autoritat i resistència. Amb la seua diversitat d'enfocaments i fonts, aquesta obra no només enriqueix el debat historiogràfic, sinó que també sacseja les interpretacions tradicionals, oferint un relat plural i suggerent que, de ben segur, no deixarà indiferent el lector.